

ТӨВ АЙМГИЙН
ЗАСАГ ДАРГА

41111 Төв аймаг, Зуунмод сум, Номт 1 дүгээр баг
Утас: 70273025, И-мэйл: tuv_zdtg@tov.gov.mn

2023.05.19 № 01/954

танай _____-ны № _____-т

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ
ЭРХЛЭХ ГАЗАРТ

Хүний эрхийг хангах Үндэсний хорооны 2023 оны 01 дүгээр тогтоолоор баталсан “Орон нутаг дахь хүний эрхийн төлөв байдлыг тайлагнах, илтгэх журам”-ын дагуу Төв аймгийн 2022 оны хүний эрхийн төлөв байдлын тайланг үүгээр хүргүүлж байна.

Хавсралт 11 хуудастай.

ЗАСАГ ДАРГА

Д.МӨНХБААТАР

4123010408

Аймгийн Засаг даргын 2023 оны 05 дугаар
сарын 19 -ны өдрийн 04/259 дугаар албан
бичгийн хавсралт

ТӨВ АЙМГИЙН 2022 ОНЫ ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТАЙЛАН

-Хүний эрхийг хангах үндэсний механизм

Монгол Улсын Их Хурлын 2003 оны 41 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Монгол улсад Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөр батлагдсанаар хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг орон нутагт зохион байгуулах, хяналт тавих чиг үүрэг бүхий аймгийн Хүний эрхийн салбар хороог 27-28 хүний бүрэлдэхүүнтэй, 27 сум тус бүр хүний эрхийн салбар хороо 9-11 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр тус тус үйл ажиллагаа явуулж байна. Аймаг, сумдын Хүний эрхийн салбар хорооны даргаар аймаг, сумын Засаг дарга нар ажиллаж жилд 2-3 удаа хуралдаж орон нутагт хүний эрхийг хангах чиглэлээр бодлого, хөтөлбөр батлан хэрэгжүүлж байна.

Аймгийн хэмжээнд хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг 4, 4 жилээр буюу 2012-2016, 2017-2020 оны байдлаар батлуулан жил бүр аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн хуралдаанаар хэлэлцүүлэн Тэргүүлэгчдийн хуралдаанаас тэмдэглэлээр үүрэг чиглэл өгч хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна.

Аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2013 оны 23 дугаар тогтоолоор хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийг 2013-2016 онд хэрэгжүүлэх 96 арга хэмжээг төлөвлөн 77.6 хувьтай, 2017 оны 07 дугаар тогтоолоор хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх 2017-2020 оны төлөвлөгөөг 59 хэрэгжүүлэх арга хэмжээг батлан 86.27 хувьтай буюу "Тодорхой үр дүнд хүрсэн" гэж 4 жилийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг дүгнүүлсэн.

Өнгөрсөн хугацаанд өсөлттэй, өгөөжтэй эдийн засагтай аймаг болох, хүний эрхийг хангах, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагын идэвх санаачилгыг өрнүүлж, эрх зүйн боловсрол олгох ажлын уялдаа, төрийн үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах зэрэг зорилт дэвшүүлэн хэрэгжүүллээ.

Монгол Улсын Засгийн газраас батлан хэрэгжүүлж буй "Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөр", "Бүх нийтийн боловсролыг дээшлүүлэх үндэсний хөтөлбөр"-ийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг богино болон дунд хугацаатай хэрэгжүүлж, энэ талаар төрийн болон төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгж, хамтын ажиллагааг өргөтгөн идэвхжүүлж ажиллалаа.

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хууль эрх зүйн хэлтэс, Хүний эрхийн үндэсний комисс, аймгийн Прокурорын байгууллага, Мэргэжлийн хяналтын газар нь Цагдаагийн газрын "Түр саатуулах, баривчлах байр, Шүүхийн Шийдвэр гүйцэтгэх газрын Цагдан хорих байрны үйл ажиллагаанд 20 удаагийн хяналт шалгалтыг зохион байгуулж мэдэгдэл, зөвлөмжийг өгч ажилласны үр дүнд 121 барилга их засварт хамруулан нийт 345.6 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийгдэж иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг бүрдүүллээ.

Эдийн засаг нийгмийн бүхий л салбарт тэгш боломж, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх бодлого баримталж, салбар дундын уялдааг хангах ажлыг тууштай хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ орон нутгийн хууль сахиулах байгууллагын материаллаг баазыг бэхжүүлж 2016-2020 онд Эрүүлжүүлэх, саатуулах, Цагдан хорих байрны урсгал засвар, түр хамгаалах байрны тохижилт, 2021 онд Төв аймаг дахь Цагдаагийн газрын Эрүүлжүүлэх, саатуулах байранд өргөтгөл засварыг хийж, 2022 онд Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрын Нэг цэгийн үйлчилгээний төв бүхий Цагдан хорих байрны барилгын ажлыг эхлүүлээд байна.

Хүний эрхийн судалгааны ажыг үе шаттай хэрэгжүүлж энэ чиглэлээр ажилладаг төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагааг дэмжиж хүний суурь эрхийн хэрэгжилтийн байдалд хөндлөнгийн хяналт, шинжилгээ үнэлгээг 2020 онд эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах, 2021 онд шашин шүтэх, эс шүтэх эрхийн хүрээнд судалгааг гаргаж, бодлого зорилтын суурь үзүүлэлтээр тооцож, 2022 онд хөдөлмөрлөх эрхийн хэрэгжилтийн байдалд хяналт шинжилгээ үнэлгээ хийж ажиллаа.

Олон нийтэд хүний эрх, жендэрийн боловсрол олгох сургалт, нөлөөллийн арга хэмжээг үе шаттай хэрэгжүүлж 514 удаагийн сургалтад 23 мянга иргэнийг хамруулан оролцоог 14.2 хувиар нэмэгдүүлэн Ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдын эрх зүйн мэдлэгийн түвшинг ахиулах, эрхээ эдлэх нөхцөл боломжийг бүрдүүлэх замаар сурагчдын дунд “Хуулиа дээдэлъе” тэмцээнийг 10 жилийн хугацаанд тасралтгүй зохион байгуулж, давхардсан тоогоор 180 мянга гаруй хүүхэд, залууст мэдлэг боловсрол олгосон.

Түншлэл хамтын ажиллагааг хөгжүүлж, Канадын Мерит төсөл, Дэлхийн Зөн Монгол олон улсын байгууллагын Төв орон нутгийн хөтөлбөртэй хамтран “Оролцоонд суурилсан Жендэрийн аудит”, “Хөдөлмөрийн дотоод журамд жендэрийн мэдрэмжийн үнэлгээ”, “Байгаль орчны салбарт жендэрийн сайн туршлага бий болгох нь” чиглэлээр бичил төслийг амжилттай хэрэгжүүлсэн зэрэг үр дүнд хүрсэн ажлын ололт амжилт байна.

Дунд хугацааны бодлогын баримт бичигт тогтвортой, хариуцлагатай, ёс зүйтэй, чадварлаг төрийн албыг төлөвшүүлж, хүний эрхийг дээдэлсэн, авлигаас ангид, цахим технологид тулгуурласан “Иргэн төв”-тэй төрийн үйлчилгээг хөгжүүлэх зорилтыг засаглалын гол бодлого болгон төлөвлөж дараах зорилтуудыг дэвшүүллээ. Үүнд:

-Хүний эрхийг дээдэлсэн, цахим засаглалыг дэмжсэн, цахим үйлчилгээг нэгдсэн бодлого, төлөвлөлттэй хөгжүүлж, нутгийн удирдлагын болон төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийг шинэ түвшинд гаргахаар Төрийн бүх шатанд иргэдийн мэдээлэл солилцох боломжийг өргөтгөж, өргөдөл гомдлын шийдвэрлэлтийг дундаж хугацааг бууруулна.

-Нийтэд хүний эрх, жендэрийн боловсрол олгох орон нутгийн тогтолцоог хөгжүүлж, жендэрийн тэгш байдлыг хангах бодлого баримтална.

-Эмэгтэйчүүд, хүүхэд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрхийг хангах түр хамгаалах байрыг шинэчлэн байгуулж, хүүхэд, эмэгтэйчүүдийг гэмт хэрэгт өртөж хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, нөлөөллийн арга хэмжээг хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан өргөжүүлнэ.

-Архидан согтуурахтай хийх тэмцлийг эрчимжүүлж, архинд донтох эмгэгтэй хүнд үзүүлэх эмчилгээ, үйлчилгээний орон нутгийн чадавхыг бэхжүүлнэ.

-Хууль сахиулах байгууллагын үйл ажиллагаанд хүний эрхэд суурилсан хандлагыг бэхжүүлж, хүний эрхийн зөрчлийг таслан зогсоох арга хэмжээ авч ажиллана.

-Иргэдийн эрүүл бүтээгдэхүүн хэрэглэх нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор хүнсний бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын үзүүлэлтийг тодорхойлж, хууль тогтоомж, стандартын хэрэгжилтийг эрсдэлд суурилсан хяналтаар чанд мөрдүүлнэ.

-Байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн баялагийг зүй зохистой ашиглаж, дэвшилтэт технологи нэвтрүүлж, ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх зэрэг хүний эрх, эрх чөлөөг хангах чиглэлээр орон нутгаас холбогдох арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

-Хүний суурь эрхийг хангасан үйл ажиллагаа

Аймгийн Засаг даргын 2021 оны А/309 дүгээр захирамжаар 2021-2024 онд хэрэгжүүлэх "Оюунлаг Төв аймаг" хөтөлбөрийг 5 зорилт, 26 арга хэмжээтэйгээр батлан хэрэгжүүлж, 2022 оны хэрэгжилт 90.2%-тай байна. 2021-2022 оны хичээлийн жилийн эхэнд Боловсролын үнэлгээний төвөөс Ковид-19 цар тахлаас шалтгаалан 2 жилийн хугацаанд бий болсон сурагчдын эзэмшвэл зохих агуулгын хоцрогдлыг оношлох "Сургуульд суурилсан үнэлгээ"-г бүх анги, судлагдахуунаар зохион байгуулж, гүйцэтгэл аймгийн хэмжээнд 44.2 хувийн гүйцэтгэлтэй дүгнэгдлээ. БШУГ-ын даргын 2022 оны А/04 дүгээр тушаалаар батлагдсан "Хичээл судлагдахуун бүрээр сургалтын чанарыг дээшлүүлье-VI" аяны хүрээнд БШУГ-аас анги, судлагдахуун бүрээр хөндлөнгийн шалгалтыг зохион байгуулж, гүйцэтгэл 52.6%-тай үнэлэгдсэн. ЭЕШ-тай 10 хичээлээс 8 хичээл улсын дунджийг хангаж, ЕБ-ын 20 сургуулиас 11 сургууль ХОД-аар улсын дунджаас дээгүүр дүгнэгдэж, Заамар, Борнуур, Хүмүүн сургуулиуд эхний байруудад эрэмбэлэгдлээ. Сургалтын гүйцэтгэлийн хувь Монгол хэл (бага) 57.6, Монгол хэл (суурь) 52.5, Математик (бага) 46.9, Математик (суурь) 50.3, Англи хэл 47.1, Физик, хими 49.1, Биологи 47.1 байна. Аймгийн Засаг даргын 2021 оны А/259 дүгээр захирамжаар батлагдсан "Хөгжсөн багшаас чадварлаг суралцагч" дэд хөтөлбөрийн II үе шатны хэрэгжилт 72.8 хувь байна. Мэргэжлийн багшийн хангалт 99.3 хувьд хүрлээ. 2021-2022 оны хичээлийн жилд ерөнхий боловсролын 31 сургуульд бага ангийн 342, дунд, ахлах ангийн 526, НТБ-ын 27 буюу нийт 895 багш ажиллаж байгаагаас 320 багш буюу 35.8 хувь магистр зэрэгтэй байгаа нь зорилтот түвшингээс 5.8 пунктээр дээгүүр, зөвлөх 4, тэргүүлэх 221, заах аргач 360, нийт 585 буюу 65.4 хувь нь мэргэжлийн зэрэгтэй байгаа нь зорилтот түвшингээс 0.4 пунктээр дээгүүр үзүүлэлттэй байна. Хөгжлийн тэргүүлэгч чиглэлээр суралцаж байгаа болон сурлагын амжилтаар тэргүүлэгч 17 сумын ерөнхий боловсролын сургууль төгссөн 25 оюутан "Ерөнхийлөгчийн илгээлт-2100" тэтгэлэгт хөтөлбөрт, 14 суралцагч 2022 оны ОХУ-ын их дээд сургуульд 100%-ийн тэтгэлгээр суралцах эрх авлаа.

Хамран сургах тойргийн 2-5 насны хүүхдийн 82.45% СӨБ-д хамрагдаж, 4-5 настай хүүхдийн хамралт 89,08%, 5 настай хүүхдийн хамралт 89,41%-тай байна. Малчин өрхийн 1217 хүүхэд СӨБ-д хамрагдаж байгаа нь хамрагдвал зохих хүүхдийн 62%-ийг эзэлж байна. Энэ нь зорилтот түвшнөөс 856 хүүхдээр доогуур, зорилтот бүлгийн 407 хүүхдийг цэцэрлэгийн ердийн бүлэгт хамруулсан нь хамрагдвал зохих хүүхдийн 85% байгаа нь зорилтот түвшингээс даруй 227 хүүхдээр илүү байна. 22 цэцэрлэгийн хамран сургах тойрогт тусгай хэрэгцээт

боловсрол шаардлагатай 50 хүүхэд амьдарч байгаагаас 56% буюу 28 хүүхдийг СӨБ-д хамруулсан нь зорилтот түвшнээс 14 хүүхдээр илүү байна. "Хүүхэд бүр цэцэрлэгт" дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилт 93.9%-тай хэрэгжиж байна.

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Глобал удирдагч их сургуультай хамтран ажиллах санамж бичгийн хүрээнд Олон улсын хөтөлбөрийг Зуунмод сумын ерөнхий боловсролын лаборатори Хүмүүн цогцолбор сургуулийн дунд ангиас эхлүүлэхэд зөвлөх чиг үүргээр хамтарч ажиллахаар шийдвэрлэсэн. Эрдэнэ сумын нутагт "Сонжин кибер" Олон улсын хөтөлбөртэй сургуулийн шав тавьж, ажлыг эхлүүлсэн. Хичээлийн жилд англи хэлний багш нарын мэргэжлийн ур чадварыг сайжруулах, чадваржуулах сургалтыг зохион байгуулж, 62 багшийг хамруулсан. Мөн мэргэжлийн бүлгээр багш нарт хоцрогдол арилгах чиглэлээр 8 удаагийн цахим сургалт зохион байгууллаа. Түүнчлэн "Extensive reading" аргачлалын сургалтад хамрагдсанаар багш нар хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх арга зүй технологид суралцаж байгаа бөгөөд нийт англи хэлний багш нар 100% хамрагдсан. Канад улсын Concordia их сургуулийн TESOL зэрэг олгох сургалтад 4 багш цахимаар суралцаж амжилттай дүүргэн TESOL зэрэгтэй боллоо. Бүх нийтийн англи хэлний боловсролын зуны сургалтад 4 багш хамрагдлаа.

Хүүхдийн хүмүүжил, төлөвшлийг сайжруулах дэд хөтөлбөрийг 82,6%-тай хэрэгжүүлж байна. Уг хөтөлбөрийн зарим үзүүлэлтээс дурьдвал 37 цэцэрлэг төрөл бүрийн шоо, 42 цэцэрлэг шатар, 43 цэцэрлэг даам, 40 цэцэрлэг спорт өрөлтийн дугуйланд 4-5 насны 2938 хүүхэд буюу хамрагдвал зохих хүүхдийн 95%, 27 сумын ЕБС-ийн дэргэд багшийн хичээллүүлсэн дугуйлан, секцэд 10178 хүүхэд буюу нийт хүүхдийн 56,6%-ийг хамруулав. 29 сургууль иргэдтэй гэрээ байгуулан хичээллүүлсэн дугуйлан, секцэд 1510 (8,4%), Соёлын төвийн дэргэдэх дугуйланд 1295 (7,2%) хүүхдийг хамруулан дугуйлангийн тайлан тоглолт, уралдаан тэмцээн зохион байгуулж, авьяас, чадварыг нь хөгжүүлж байна.

Сурах орчинг ээлтэй болгох хөтөлбөр хэрэгжүүлэх зардалд аймаг, орон нутгийн төсвөөс 50,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийж, Хүмүүн цогцолбор сургуульд Төсөл хөтөлбөрийн 32,5 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Зуунмод сумын V сургуульд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн танхимтай боллоо. Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгээс хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, иргэдэд зориулсан налуу замтай 56 байгууллага, ариун цэврийн өрөөтэй 13 байгууллага, суултууртай 24 байгууллага, угаалтууртай 20 байгууллага, Хүүхэд хөгжлийн танхимтай нийт 22 байгууллага тус тус үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Мөн Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сурах орчин нөхцөлийг сайжруулж, тэдэнд ээлтэй сургалтын орчныг бүрдүүлэх зорилгоор "Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг сайжруулах төсөл"-ийн II шатны хүрээнд аймгийн хэмжээнд ерөнхий боловсролын 2 сургууль, 3 цэцэрлэгт тус бүр 5,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр сургалтын тохирох хэрэглэгдэхүүн, тоног төхөөрөмж худалдаж авсан. Төслийн хүрээнд нийт 25,0 сая төгрөгийн санхүүжилт олгогдсон.

Орчны бохирдлыг бууруулах чиглэлээр 4-12 удаагийн нийтийн цэвэрлэгээ зохион байгуулж, 470 төрийн болон аж ахуйн нэгж байгууллага, 8549 иргэдийн оролцоотой 3765,1 тн хог хаягдал, 553 ш сэг зэмийг цэвэрлэх ажилд нийт 9,4 сая төгрөг зарцуулсан. Мөн дэлхийн усны өдрийг тохиолдуулан нийтийн цэвэрлэгээг зохион байгуулж нийт 22 булаг шандны эх, 6 сумын нутаг дэвсгэрээр дайран

өнгөрч буй улсын болон орон нутгийн чанартай авто зам дагуу цэвэрлэж 86,4 тн хог хаягдал, 36 ширхэг үхсэн малын сэг зэмийг цэвэрлэж 1,8 сая төгрөгийг зарцуулж ажиллалаа.

Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 37 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Энгийн хог хаягдлыг цуглуулах тээвэрлэх, ангилан ялгах, дахин боловсруулах, дахин ашиглах журам”-ын хэрэгжилтийг хангуулж нийтийн эзэмшлийн талбай, айл өрх албан байгууллагад ангилан ялгах сав байршуулж ангилан ялгаж хэвшүүлэх чиглэлээр орон нутгийн 180 сая төгрөгийн хөрөнгөөр 6 сумын айл өрхөд ангилан ялгах нийт 400 ширхэг хогийн савыг хийж байршууллаа.

Эрүүл ахуйн хяналтын чиглэлээр Борнуур, Баянчандмань, Сүмбэр, Жаргалант, Батсүмбэр, Зуунмод, Сэргэлэн, Заамар, Угтаалцайдам, Цээл, Лүн, Баянхангай, Аргалант, нийт 13 сумын эрүүл мэндийн төв, Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг, хүн амын ундын усны эх үүсвэрийн гүний худгаас нийт 60 усны дээж авч Мэргэжлийн хяналтын газрын лабораторид хими, нян судлалын 900 үзүүлэлтээр шинжилгээнд хамруулсан. Шинжилгээний дүнгээр 99.95% нь стандартын шаардлага хангаж, 52 буюу 0.05% нь шаардлага хангахгүй байна. Ундны усны чанар аюулгүй байдлыг хангуулах талаар 16 заалт бүхий улсын байцаагчийн 1 зөвлөмжийг хүргүүлж хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллалаа.

Аймгийн Засаг даргын А/184 дүгээр захирамжаар “Эрүүл эхээс-Эрүүл хүүхэд” аймгийн дэд хөтөлбөрийг 5 зорилт 27 хэрэгжүүлэх арга хэмжээтэйгээр батлан хэрэгжүүлж байна. 2022 онд “Эх, хүүхдийн тусламж үйлчилгээний чанарт ахиц гаргая” 6 сарын аян зохион байгуулж, 6 удаагийн танхимын сургалт, “Эх, хүүхдийн тусламж, үйлчилгээний чанарыг сайжруулъя” сэдэвт бүсчилсэн ажлын байрны сургалт 2 удаа, Хүүхэд, эх, барих эмэгтэйчүүдийн тусламж, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах цахим сургалт 5 удаа зохион байгуулж, аймгийн Нэгдсэн эмнэлэг, 5 аймаг, 27 сум, өрхийн Эрүүл мэндийн төвийн нийт 388 эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэн хамрагдаж, мэдлэг ур чадвар 49,3%-иар нэмэгдсэн. Сум, өрхийн эрүүл мэндийн төвийн их эмч, эх баригч нарт зориулсан ажлын байрны 14 хоногийн дадлагажуулах сургалтыг Нэгдсэн эмнэлгийн эрчимт эмчилгээ яаралтай тусламж, хүүхэд, төрөх тасгуудад зохион байгуулж 9 сумын 9 их эмч, 3 эх баригч нийт 12 эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнийг хамрууллаа. Сургалтад хамрагдсан нийт эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн мэдлэг, ур чадвар 51,2%-иар нэмэгдсэн. Эрсдэлтэй жирэмсний хяналт тавьж, анхан шатны ЭМБ-уудаас нарийн мэргэжлийн эмчийн үзлэг, шинжилгээ, оношилгоо шаардлагатай үед АНЭ-д шилжүүлэн ажиллаж байна. Жирэмсний эрт хяналтын хувь 92.0, ноцтой хүндрэлийн тохиолдлын тоо 2, перинаталь эндэгдэл 1000 амьд төрөлтөд 21.6 байна. Танхим болон цахим сургалтад 532 эмч мэргэжилтэнг хамруулан, мэдлэг, ур чадварыг нь дээшлүүлсэн.

"Аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт “Эрүүл мэндийг дэмжих төв” шинээр байгуулж 2022 онд суурин болон зөөврийн эхо, зүрхний цахилгаан бичлэгийн аппарат, нүдний кабинетад шаардлагатай багаж тоног төхөөрөмжүүд, ясны сийрэгжилт үзэх аппарат, тархины доплер, уян дурангийн иж бүрдэл, чих хамар хоолойн иж бүрдэл, компьютер томографи зэрэг 2 тэрбум 107,6 сая төгрөгийн багаж тоног төхөөрөмжөөр хангаж, тусламж үйлчилгээний төрлийг нэмэгдүүлсэн. Аймгийн нэгдсэн эмнэлэг бие даасан тогтолцоонд бүрэн шилжиж, ЭМД-аас гүйцэтгэлээр санхүүжиж байна. 2022 онд 99637 иргэнд тусламж үйлчилгээ үзүүлж, Эрүүл

мэндийн даатгалын сангаас 11,2 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт авч, тусламж үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг дээшлүүлээ.

Аймгийн хог хаягдлын менежментийг сайжруулах хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх II үе шатны төлөвлөгөөг аймгийн Засаг даргын 2021 оны А/319 тоот захирамжаар 5 зорилт, 32 арга хэмжээтэй батлуулан, 30%-тай хэрэгжиж байна. Төлөвлөгөөнд тусгагдсан эрх зүйн орчинг сайжруулах зорилтын хүрээнд аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны 19 дүгээр тогтоолоор “Энгийн хог хаягдлыг цэвэрлэх, ангилах, цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, сэргээх ашиглах, устгах, булшлах журам”-ыг батлуулсан. Аюултай хог хаягдлыг устгах, зориулалтын байгууламжийн зураг төсөв хийх, хяналтгүй тархалтыг хумих зорилтын хүрээнд Сэргэлэн сумын 1-р багийн нутагт хог хаягдлын төвлөрсөн байгууламж байгуулах газрыг улсын тусгай хэрэгцээнд авахаар төлөвлөсний дагуу байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын урьдчилсан судалгааг хийж, иргэдэд танилцуулах, хэлэлцүүлэг зохион байгуулах зэрэг ажлууд үе шаттай хэрэгжиж байна. Энэтхэг улсын хөрөнгө оруулагчдад танилцуулан, англи хэл рүү хөрвүүлэн хөрөнгө оруулалт хүссэн. БОАЖЯ-аас улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар Зуунмод сумын төвлөрсөн хогийн цэг дээр аюултай хог хаягдлыг түр хадгалах байгууламжийг байгуулах ажил 50 хувьтай явагдаж байна.

Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих Загвар төвөөр дамжуулан ажил хөдөлмөр эрхлээгүй 15-34 насны 98 залууд хөдөлмөрийн зах зээлд нэвтрэх чадварын үнэлгээ хийлээ. Үүнээс 4 иргэнийг Ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөрт, 3 иргэнийг Малчдыг дэмжих хөтөлбөрт хамруулан 42,0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг олгож 12 шинэ ажлын байрыг бүртгэсэн. 18 залууг Монгол Улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлж байгаа Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих Оролцоо төсөлд, байнгын ажлын байранд 12, түр ажлын байранд 20 иргэнийг зуучиллаа.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас эргэн төлөгдөх санхүүгийн 397,0 сая төгрөгийн дэмжлэгийг 64 төсөлд олгож байнгын 93 шинэ ажлын байрыг ХЗЗ-ийн мэдээллийн санд бүртгэсэн. Мөн Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас Хаан банкаар дамжуулан олгодог жижиг зээлд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч 6 иргэнийг хамруулж 44,3 сая төгрөгийн зээлийг олгож 4 шинэ ажлын байр бий болголоо. Өрхөөрөө болон хувиараа хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийн бизнес ур чадварыг нэмэгдүүлэх зорилгоор төсөл боловсруулах сургалтыг 194 иргэнд танхимаар болон цахимаар зохион байгуулж ХЭДСангаас 1,9 сая төгрөгийн хөрөнгийг зарцуулсан. ХЭДСангаас зээл авсан иргэдийн бараа бүтээгдэхүүнийг борлуулах зорилгоор Зуунмод суманд үйл ажиллагаа явуулж буй Төв керамик ХХКомпаний байранд борлуулалтын цэгийг нээн Зуунмод, Баянцагаан, Баян-Өнжүүл, Баянчандмань, Жаргалант, Борнуур сумдын 13 иргэний 7,3 сая төгрөгийн 7 төрлийн бараа бүтээгдэхүүнийг борлуулж иргэдийн амьжиргаанд дэмжлэг үзүүлсэн.

Ажил олгогч байгууллагын хөрөнгө оруулалт бүтээн байгуулалтын ажлууд болон тусгай сангуудын санхүүжилтээр 670 шинэ ажлын байр бий болсон. Үүнд: аймаг хөгжүүлэх сангийн хөрөнгөөр 40, сум хөгжүүлэх сангийн хөрөнгөөр 33, улсын төсвийн хөрөнгөөр 323, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн хөрөнгөөр 103, хувийн хөрөнгөөр 277 ажлын байр тус тус бүртгэгдсэн. Ахмадын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэгт Эрдэнэсант, Баянцогт, Бүрэн, Заамар, Зуунмод сумын 28 ахмадыг хамруулан

118,0 сая төгрөгийн санхүүжилт олгон, хадгалагдаж буй 28 ажлын байрыг ХЗЗ-ийн мэдээллийн санд бүртгэсэн. Монгол улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилгаар хэрэгжиж буй "Тэрбум мод" аяны хүрээнд мод бут, сөөгийг тарьж ургуулан ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх, өрхийн үйлдвэрлэлийн хүнсний ногооны тариалалтыг нэмэгдүүлж, зорилтот өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэд, орон нутгийн ажилгүй, ажил хайгч иргэдийн хөдөлмөрт хандах хандлагыг дээшлүүлэх чиглэлээр 12 ахмадтай гэрээ байгуулан Зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэн 130 гаруй иргэдэд зөвлөгөө мэдээлэл өгч ажиллаж байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөрийн эргэн төлөгдөх санхүүгийн дэмжлэгийн арга хэмжээнд 8 сумын 10 иргэнд 54,0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг олгож, 10 ажлын байрыг ХЗЗ-ийн мэдээллийн санд бүртгэсэн. Нийгмийн түншлэлийн сүлжээ төрийн бус байгууллагын сургалтын төвтэй хамтран 34 иргэнд аж ахуй эрхлэлтийн сургалтын зээлийн өмнөх хөтөлбөрөөр төсөл боловсруулах тухай мэдлэгийг олголоо.

Аймгийн хэмжээнд 512 эрчимжсэн аж ахуй үйл ажиллагаа эрхлэн явуулж байгаагаас 72 иргэн, аж ахуйн нэгж уламжлалт бус аж ахуй эрхлэж байна. Үхрийн аж ахуйгаас 10420 үнээг саалинд ашиглан 24.7 сая литр сүүг бэлтгэн, үндэсний боловсруулах үйлдвэрт болон зах зээлд нийлүүллээ. "Гранд пиглет"ХХК 36 тн гахайн мах, "Баян"ХХК 44.9 сая ширхэг өндөг, 46.1 тн шөлний тахианы мах үйлдвэрлэж зах зээлд нийлүүсэн нь өмнөх оноос гахайн мах 1.8 дахин, өндөг 1.2 дахин өслөө.

Бэлчээрийн даац хэтэрч байгаатай холбогдуулан эрчимжсэн мал аж ахуйг хөгжүүлэх, малыг тооноос чанарт шилжүүлэх, малын чанар, үүлдэр угсааг сайжруулах, нэг малаас авах ашиг шимийг нэмэгдүүлэх бодлого чиглэлийн хүрээнд Төв түмний сүүн соёл-Сүүний баяр арга хэмжээг зохион байгууллаа.

Аймгийн хэмжээнд 2021 онд 139,0 мянган толгой хээлтэгч үнээ тоологдсон нь 2020 оноос 5.6 хувиар өсөж, үүнээс сүүний чиглэлийн эрчимжсэн үхрийн тоо 16.2 мянгад, эрчимжсэн үрхийн аж ахуй эрхлэгч өрхийн тоо 1008-д хүрч өмнөх оноос 25.8 хувиар өсөж, аймгийн нийт үхэр сүрэгт эрчимжсэн үхрийн эзлэх хувийн жин нэмэгдэж байна. Үхэр сүргийн тоо болон эрчимжсэн үхрийн тоо өссөнөөр жилдээ 100,0 сая литр сүү зах зээлд нийлүүлэх боломжтой болсон.

Малын генийн санг хамгаалах, биотехнологийн ололтыг нэвтрүүлэх ажлын дүнд Архуст, Батсүмбэр, Аргалант, Баянчандмань, Борнуур, Баяндэлгэр, Эрдэнэ сумын малчид өөрийн хөрөнгөөр нийт 862 үнээг зохиомол хээлтүүлэгт хамруулсан. "Шинэ хөдөө" төслийн хүрээнд орон нутгийн хөрөнгө оруулалтаар Герефорд, Сэлэнгэ үүлдрийн бухын үрээр 1050 үнээнд зохиомол хээлтүүлэг хийх 80.0 сая төгрөгийн, Баянцагаан 400 толгой өсвөр хуц нийлүүлэх ажлыг зохион байгуулж байна. Зохиомол хээлтүүлгийн ажил 75.5 хувьтай байна. Мөн Малын удмын сангийн үндэсний төвтэй хамтран улсын хөрөнгө оруулалтаар 17 сумын 2000 үнээнд зохиомол хээлтүүлэг хийх ажлын явц 30 хувьтай явагдаж байна. Нийт 3912 үнээг зохиомол хээлтүүлэгт хамруулахаар болж ажлын явц 68.5 хувьтай байна.

Зөрчил үйлдсэн хүнийг шүүгчийн захирамжаар долоогоос гуч хоногийн хугацаагаар баривчлах шийтгэл оногдуулсан даруйд түүний ар гэрийнхэнд утсаар мэдэгдэж хэвшсэн. Мөн зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны үед саатуулагдсан тохиолдолд тэр даруйд мэдэгдэхээс гадна баривчлагдсан иргэнийг 7 хоногт 1 удаа түүний ар гэртэй утсаар ярих боломжоор ханган ажиллаж байна. Сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй мөрдөгчийн тогтоолоор баривчилсан

тохиолдолд баривчилснаас хойш 6 цагийн дотор түүний гэр бүлийн арван найман насанд хүрсэн гишүүнд мэдэгдэж, шүүхээс яллагдагчийг цагдан хорих шийдвэр гаргаснаас хойш 2 цагийн дотор яллагдагчийг цагдан хорьсон талаар түүний гэр бүлийн арван найман насанд хүрсэн гишүүнд, эсвэл өмгөөлөгч, гадаад улсын иргэн бол тухайн улсын Дипломат төлөөлөгчийн газарт, тухайн улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар байхгүй бол гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад мэдэгдэнэ гэсэн хуулийн заалтыг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Хорих 415, 417 дугаар ангиас суллагдсан 225, үүнээс 44 хүний иргэний үнэмлэхний зөрчлийг арилгуулж, шинээр иргэний үнэмлэхтэй болгож, 19 хүний төрснийг гэрчилгээг нөхөж олгуулсан. Хорихоос суллагдсан 118 хүнийг байнгын ажлын байр, 107 хүнийг түр ажлын байраар 100 хувь хангасан. Мөн аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн Хөдөлмөр магадлах комиссын хуралдаанаар хөдөлмөрийн чадвараа алдсан 2 хүнийг группын хугацааг сунгуулж, хөдөлмөрийн чадвараа алдсан 2 хүнийг группт оруулж, халамжийн үйлчилгээнд хамруулсан.

Хорих 415, 417 дугаар ангид ял эдэлж буй 21 хоригдлыг орон нутгийн бүтээн байгуулалтын ажилд оролцуулж, Цагдан хорих байрны аж ахуй үйлчилгээнд 4, хорихоос өөр төрлийн нийтэд тустай ажил хийлгэх ялаар шийтгүүлсэн 38 ялтнуудыг Зуунмод сумын Хот тохижуулах газар, сумдын Засаг даргын Тамгын газарт гэрээгээр ажлын өдрүүдэд 8 цагаас багагүй хугацаагаар ажиллуулж хог ачих, гудамж талбай цэвэрлэх болон хорих анги дотор тогоочийн туслах, бэлтгэгч, цэвэрлэгч зэрэг түр ажлын байраар хангаж, хөдөлмөр эрхлэлтийг 100 хувьд хүргэж, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын даргын 2015 оны А/268 дугаар тушаалаар батлагдсан ялтны хөдөлмөрийн норм, хөлсний үнэлгээг тогтоох журмын хэрэгжилтийг хангаж ажиллалаа.

САНАЛ ДҮГНЭЛТ

1.1. Малчдын тулгамдсан асуудлын нэг болоод байгаа бэлчээрийн ашиглалт хамгаалалт болон цөлжилтийг бууруулах хүрээнд Тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд аймгийн Байгаль хамгаалах нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардлаас 300,0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр 11 суманд тус бүр 1 га талбайд ногоон байгууламж барих ажлын тендер сонгон шалгаруулалтад "Тэнгэр дээдэс" ХХК шалгарч гэрээ байгуулан гүйцэтгэж байна. Хөрсний доройтол шар шороон шуурганаас сэргийлэх зорилгоор Монгол Солонгос улсын Засгийн газар хоорондын гэрээнд үндэслэн Солонгос улсын Ойн газрын хөрөнгө оруулалтаар Баянхангай суманд авто засмалын дагуу 100 га талбайд хашаажуулалт хийж, мод үржүүлгийн талбай байгуулсан. 2022 оны намрын мод тарилтаар чацаргана 1450, улиас 500, шархуйс 100, хайлаас 400 ширхэг буюу нийт 2450 мод тарьж, гүний худаг гаргаад байна. Аймгийн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар Зуунмод сумын гол дагуу 1 га газрыг хашаажуулан мод үржүүлэг, ногоон байгууламж бүхий цэцэрлэгт хүрээлэн шинээр барьж тохижуулсан. Нийт 13 суманд 112 га талбайг хашаажуулсан. Ногоон-Алт төслийг Сүмбэр, Өндөрширээт, Эрдэнэсант, Бүрэн, Лүн, Баян-Өнжүүл сумдад хэрэгжүүлэн бэлчээрийн ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулах зорилгоор сумын бэлчээр ашиглагчдын хэсгийг байгуулж, үйл ажиллагааг өргөжүүлсэн бөгөөд нийт 53 сумын бэлчээр ашиглагчдын хэсгийг байгуулан бэлчээрийг сайжруулах хашиж, өнжөөх ажлыг хийж байна. Бэлчээрийн

хөнөөлт мэрэгч амьтантай тэмцэх ажлыг Баяндэлгэр сум 15000 га-д, Жаргалант, Аргалант, Эрдэнэсант, Цээл, Батсүмбэр, Архуст сумын 21 аж ахуйн нэгж, 4 иргэн өөрийн хөрөнгөөр 14974га-д, СБАХ-ууд 1390 га-д нийт 31364 га талбайд зохион байгуулж, ХХО-12.5 сая төгрөг зарцуулсан байна. Бэлчээрийн ургамалд хөнөөл учруулж буй хөнөөлт мэрэгчийн тархалт, олшролтын "Намрын тодотгох судалгаа"-г Архуст, Баяндэлгэр, Баянжаргалан, Баян, Баянцагаан, Баян-Өнжүүл, Бүрэн, Дэлгэрхаан, Эрдэнэсант, Заамар, Цээл, Лүн, Алтанбулаг, Сэргэлэн, Зуунмод зэрэг 15 сумдыг хамруулан хийж гүйцэтгэсэн. Судалгаанд хамрагдсан нийт 351639.8 мян/га бэлчээрийн талбайн 54,14%-д нь буюу 190400 мян/га талбайд үлийн цагаан огтоно тархсан байна.

1.2.Суурин газрын хог хаягдлыг буураалах зорилгоор Аймгийн хог хаягдлын менежментийг сайжруулах хөтөлбөр төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх 2 дугаар үе шатны төлөвлөгөөг боловсруулан аймгийн Засаг даргын 2021 оны 05 дугаар сарын 20-ны өдрийн А/319 дугаар захирамжаар батлуулан сумдад хүргүүлж, хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулан ажиллаж байна. Жилийн эцсийн байдлаар төлөвлөгөөний хэрэгжилт 70 хувьтай хэрэгжлээ. Аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2022 оны 09 сарын 08-ны өдрийн XI хуралдааны 09 дүгээр тогтоолоор "Энгийн болон аюултай хог хаягдлын өндөр технологийн төвлөрсөн эко байгууламж байгуулах зорилгоор Сэргэлэн сумын 1-р багийн нутагт 20 га газрыг улсын тусгай хэрэгцээнд авах саналыг дэмжсэн шийдвэр гарч энэхүү тогтоолыг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам болон Барилга, хот байгуулалтын яаманд хүргүүлж ажилласан. Баянчандмань, Баянхангай суманд хоёрдогч түүхий эд авах 2 цэг шинээр байгуулагдсан. Ингэснээр аймгийн хэмжээнд хоёрдогч түүхий эд авах 26 цэг үйл ажиллагаа явуулж, жилдээ 147,5 тн дахивар хаягдлыг боловсруулах үйлдвэрт нийлүүлсэн байна. Хог хаягдлын тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд заасны дагуу хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн зэрэглэлийг ахиулж, хашаа хамгаалалт, түрж булшлах талбайн ашиглалтыг сайжруулж ландфилл (нүхэн ухмал) байгуулах ажлыг Сэргэлэн сум, хогийн цэгийн талбайг багасгаж дахин ашиглах талбай гаргах түрэлт, багасгалтыг 8 сум нийт 27,5 га талбайд зохион байгуулж, 84,8 сая төгрөгийг зарцуулж, Борнуур сум нийгмийн хариуцлагын гэрээний хүрээнд 70,0 сая төгрөгөөр, Дэлгэрхаан сум ОНХС-аас 50,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар хогийн цэгийн түрэлт багасгалт хийх ковш авч шинэчлэлийг хийсэн. Ингэснээр аймгийн хэмжээнд 1-р зэрэглэлийн шаардлага хангасан 16 төвлөрсөн хогийн цэгтэй болсон. Мөн Иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагын оролцоотой нийтийн эзэмшлийн зам талбайд байрших хогийн савны тоог нэмэгдүүлэх ажлын хүрээнд Алтанбулаг 7, Архуст 3, Аргалант 5, Борнуур 9, Баяндэлгэр 6, Батсүмбэр 4, Баянхангай 4, Баянцогт 4, Баянчандмань 5, Баян 5, Эрдэнэ 34, Лүн 27, Зуунмод 52, Дэлгэрхаан 5, Жаргалант 14, Сүмбэр 2, Бүрэн 6, Мөнгөнморьт 7, Сэргэлэн 4, Заамар 7, Эрдэнэсант 5, Угтаалцайдам 4, Баянцагаан 5, Цээл 4, нийт 228 ширхэг ангилан ялгадаг хогийн савыг шинээр нийтийн эзэмшлийн талбай, албан байгууллагын гадна байршуулсан. Гэр хорооллын айл өрхүүдэд ангилан ялгах сав байршуулахаар тусгасны дагуу Алтанбулаг, Батсүмбэр, Бүрэн, Мөнгөнморьт, Лүн, Эрдэнэ сумдын 400 өрхөд ангилан ялгах савыг "ЭВЭТ" ХХК хийж, хашаанд нь суурилуулсан. Ингэснээр аймгийн хэмжээнд өссөн дүнгээр 703 өрх эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгах хогийн савтай болсон. Баянчандмань, Баянхангай суманд хоёрдогч түүхий эд авах 2 цэг шинээр байгуулагдсан. Ингэснээр аймгийн хэмжээнд

хоёрдогч түүхий эд авах 26 цэг үйл ажиллагаа явуулж, жилдээ 147,5 тн дахивар хаягдлыг боловсруулах үйлдвэрт нийлүүлэн ажиллаа.

1.3.Иргэдийн цэвэр усны хангамжийг сайжруулах үүднээс Аймгийн хэмжээнд усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс тогтоох ажлыг 2020 оноос эхлэн үе шаттайгаар зохион байгуулж, 2021 онд 12 сумын усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсийг тогтоосон бол 2022 онд 15 (Алтанбулаг, Аргалант, Баянхангай, Өндөрширээт, Угтаалцайдам, Зуунмод, Батсүмбэр, Баянчандмань, Цээл, Сэргэлэн, Баян, Баянцагаан, Баян-Өнжүүл, Бүрэн, Дэлгэрхаан) сумын 667 усны сан бүхий газрын онцгой хамгаалалтын бүсийг 172406 га, энгийн хамгаалалтын бүсийг 262294 га талбайгаар зураглан хамгаалалтын бүсийг тогтоосноор 27 сумын усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсийг тогтоох ажил бүрэн хийгдлээ. Хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдүүлэх ажлын хүрээнд Хэрлэн голын усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс дэх Баяндэлгэр сумын Хаан мэлз жуулчны баазын 1, Батсүмбэр сумын Сөгнөгөр, Баянголын усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсэд байрлаж байсан 3 нүхэн жорлонг буулгасан. Мөн 2022 оны 12 сарын 01-ний өдөр ажлын хэсэг Батсүмбэр сумын Сөгнөгөр, Баянгол хэсэгт ажиллаж, 15 амралт, зуслангийн газруудын стандартад нийцэхгүй 11 нүхэн жорлонг битүүмжилж, газар гэсэх үед жорлонг буулгаж, ариутган булах шаардлага, мэдэгдлийг өгч, мөн цаг үеийн байдлаас үйл ажиллагаа нь зогссон газруудтай утсаар холбогдон мэдээ, мэдээллийг өгч ажиллалаа.ундны усны худагт ус цэвэршүүлэх, зөөлрүүлэх төхөөрөмж суурилуулах ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулж байна. 2022 онд Байгаль хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг 30,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Алтанбулаг, Батсүмбэр, Жаргалант сумдын төвийн ундны усны худагт, орон нутгийн төсвийн 15,0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр Баян-Өнжүүл сумын 1 худагт ус зөөлрүүлэх төхөөрөмж суурилуулсан. Жилийн эцсийн байдлаар аймгийн хэмжээнд 27 сумын 44 худаг ус зөөлрүүлэх, цэвэршүүлэх төхөөрөмжтэй болсон байна.

1.4.Уул уурхайн олборлолтын хараа хяналтгүй байдал зөвшөөрөлгүй лиценз олголтоос болж маш олон малчин иргэд хохирч байгаа билээ түүнийг таслан зогсоох зорилгоор Аймгийн Засаг даргын 2021 оны 04 сарын 20-ны өдрийн А/261, А/262, А/263, А/264 дүгээр захирамжуудаар түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч Антхийморь ХХК, "Энхмөнхбилиг" ХХК, "Шилэн титэм" ХХК, "Саутволи" ХХК-иудын тусгай зөвшөөрлийг цуцалсан. 2022 онд ашигт малтмалын болон түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл олгох саналуудад татгалзсан хариу өгч Ашигт малтмалын газраас олгож буй тусгай зөвшөөрлүүдийг орон нутгийн удирдлага иргэдэд ил тод мэдээллэж ажилласан. Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын хугацаа дууссан 4 аж ахуйн нэгж байгууллагын тусгай зөвшөөрлийг цуцлуулах мэдэгдлийг хүргүүлээд байна.

Аймгийн Засаг даргын баталсан удирдамжийн дагуу мэргэжлийн байгууллагуудаас 2022 оны 03 дугаар сард Заамар суманд гар аргаар ашигт малтмал олборлогч иргэдийн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хийж цаашид тус иргэдийг хэрхэн зохион байгуулалтад оруулах талаар ажлын хэсэг байгуулан 05 дугаар сард Сэлэнгэ аймгийн Мандал сум, Түнхэл тосгонд үйл ажиллагаа явуулж буй нөхөрлөлүүдийн үйл ажиллагаатай танилцсан. 2022 онд Заамар суманд гурвалсан гэрээ байгуулсан 16 нөхөрлөлийн үйл ажиллагаанд 4 удаагийн хамтарсан хяналт шалгалт хийж зөрчил дутагдал гаргасан 10 нөхөрлөлд улсын

ахлах байцаагчийн хамтарсан албан шаардлага, бичил уурхайгаар ашигт малтмал олборлох журмын хэрэгжилтийг хангаж ажиллаагүй 4 нөхөрлөлд Зөрчлийн тухай хуулийн дагуу тус бүр 1,5 сая төгрөгийн торгууль, олборлолтын талбайд догол мөргөцгийн хана ирмэг гулсах зэрэг аюул, эрсдэл үүсгэсэн 1 нөхөрлөл, журам зөрчин хэт том техник (HITACHI 690 экскаватор) ашигласан 1 нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг тус тус зогсоож ажиллав. 2022 онд цагдаагийн байгууллагаас хууль бус ашигт малтмал олборлох чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулсан 2 аж ахуйн нэгж, 3 иргэний хэрэгт мэргэжлийн байгууллагаар хохирол тооцуулан ажиллаж байна. 2023 оны төсвийн төлөвлөгөөнд Заамар, Баян, Сэргэлэн, Алтанбулаг сумдын нутагт хохирол тооцуулахаар 30,0 сая төгрөг төсөвлөөд байна. Төв аймгийн 8 сумын нутаг дэвсгэрт ашигт малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч 27 аж ахуйн нэгж, байгууллага 4 нөхөрлөлүүдийн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хийж, зөрчил дутагдал илэрсэн 12 аж ахуйн нэгжид улсын байцаагчийн хамтарсан 35 заалт бүхий албан шаардлага хүргүүлсэн. Уурхай дээр байх ёстой баримт бичгийн бүрдэлгүй, батлагдсан зураг төслийн дагуу үйл ажиллагаа явуулаагүй 2 аж ахуйн нэгжид улсын байцаагчийн хамтарсан 5 заалт бүхий актаар, хуульд заасан нийтлэг үүргээ биелүүлээгүй 2 аж ахуйн нэгжид Зөрчлийн хэрэг нээн зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа явуулж, Зөрчлийн тухай хуулийн дагуу 1,3 сая төгрөгийн торгуулийн арга хэмжээ авсан. Бичил уурхайгаар ашигт малтмал олборлох журмын хэрэгжилтийг хангаж ажиллаагүй 4 нөхөрлөлийг Зөрчлийн тухай хуулийн дагуу тус бүр 1500 нэгжтэй тэнцэх торгууль оногдуулж, барагдуулалт 100% байна. Тусгай зөвшөөрөлгүй талбайд үйл ажиллагаа явуулсан, ашигт малтмалын ашиглалт олборлолт явуулсан талбайд нөхөн сэргээлтийг зохих журмын дагуу хийгээгүй, Туул голын онцгой хамгаалалтын бүсэд хууль бусаар ашигт малтмал олборлох үйл ажиллагаа явуулсан 5 аж ахуйн нэгжийг Төв аймаг дахь Цагдаагийн газарт шилжүүлсэн. Шилэн хяналтын <http://www.shilenkhyanal.gov.mn> цахим мэдээллийн санд бүртгүүлсэн.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Мэргэжлийн хяналтын газар, Цагдаагийн газар 2449 га талбайд нөхөн сэргээлтийн үйл ажиллагааг хийлгэхээр судалгааг гарган 30 аж ахуй нэгжээр Алтанбулаг, Баянцагаан, Сэргэлэн, Заамар сумдын нутагт биологийн 275,06 га талбай, техникийн 602,35 га талбай, дүйцүүлэх 116,74 га талбай буюу нийт 877,41 га талбайд 810 гаруй сая төгрөгийн нөхөн сэргээлт хийлгэсэн.

ТАЙЛАН ГАРГАСАН

ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ХЭЛТСИЙН
МЭРГЭЖИЛТЭН

Д.СЭДЭД

ХЯНАСАН

ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ХЭЛТСИЙН
ДАРГА

Б.ГАНХУЯГ

4116128775 4116128775 9059008